א א מיי' פ"ד מהל' תמורה הלכה יב :

ב ב מיי' פט"ז מהלכות מעה"ק הלכה ח :

ג ג ד מיי' פ"ג מהל' בכורות הלכה יד :

נושא
הפקעת קדושה מבכור
קודם שנולד

הגהות הגר"א
[א] רש"י ד"ה ילדה · טוא ל"ג :

מבנה
"ילדה"
אופשרויות לידה

שייך לדף כט.

כיצד מערימין על הבכור? מבכרת שהיתה מעוברת א] אומר מה שבמעיה של זו אם זכר עולה ילדה זכר יקרב עולה ואם נקבה זבחי שלמים ילדה נקבה תקרב שלמים, אם זכר עולה, ואם נקבה זבחי שלמים: ילדה זכר ונקבה הזכר יקרב עולה והנקבה תקרב שלמים, ילדה שני ב] זכרים אחד מהם יקרב עולה והשני ימכר לחייבי עולה ודמיו חולין, ילדה שתי נקבות אחת מהם תקרב שלמים והשניה תימכר לחייבי שלמים ודמיה חולין *ילדה טומטום ואנדרוגינוס רשב"ג אומר אין קדושה חלה עליהן: **גמ'** אמר רב יהודה מותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם (קושיה) (משנתנו לגבי מבכרת) תנן ג] [אומר אדם מה שבמעיה של זו עולה] עולה אין שלמים לא ד] [ואת] אמרת דמצית מפקעת ליה מקדושתה? (ובכ"ש שאסור להטיל בו מום) (בהטלת מום) אמר לך רב יהודה ה"מ בזמן שבית המקדש קיים כי קאמינא אנא בזמן הזה דלא חזי להקרבה, (הטלת מום) אי בזמן הזה מאי למימרא? מהו דתימא נגזור דלמא נפיק רוב ראש וקשדי ביה מומא, ואימא הכי נמי? אפילו הכי הא עדיפא (להטיל בו מום) ה] (יתירא) מדאתי ביה לידי גיזה ועבודה: אם נקבה זבחי שלמים: נקבה מי קא קדשה בבכורה? סיפא אתיא לבהמה דהקדש ו]: ילדה שני זכרים כו': אמרי אי בהמה דהקדש, היאך דאקדיש עולה ז] *(ליהדר) עולה אידך נהוי בקדושתיה דאימיה? סיפא אתאן לבהמת חולין ח]: ילדה טומטום ואנדרוגינוס כו':

אמאי

כיצד מערימין · אם זכר עולה · מפרש בגמ' דדוקא נקט עולה דלא נחתא מקדושתיה אבל שלמים לא דנחתא מקדושתייהו: ואם נקבה זבחי שלמים בגמרא פריך ונקבה מי קא קדשה בבכורה · כלומר ול"ל להתפיסה בקדושה ומוקי לה בבהמת הקדש ואין רצונו שיחול עליה קדושת האם ורוצה להתפיסה בקדושה אחרת וסיפא דילדה שני זכרים מוקי לה בבהמה דחולין וא"כ מיירי רישא וסיפא בחולין ומציעתא בבהמת הקדש ותימה למורי הרמ"ר למה לא דחק לאוקומי מציעתא בבהמת חולין הרי סיפא דבחולין איירי ואפ"ה אתפיס בזבחי שלמים ותירץ משום דבעי לאוקמי אכיצד מערימין:

קסבר רשב"ג ולדות קדשים בהוייתן הן קדושין · לפיכך אין קדושה חלה על טומטו' ואנדרוגינו' שהרי קודם שתחול קדושת האם עליהם היו כבר בעלי מומין לפיכך אין קדושת האם חלה עלייהו וגם בקדושת פה לא קדשי כיון שהן בעלי מומין ואין דעתו על בעלי מומין דאי קסבר ממעי אמן הן קדושין אם כן נחתא קדושת האם עלייהו משעה טו] שנמצאו ועדיין לא היו בעלי מומין שהרי בבהמת הקדש מוקמי' טז] לה דאי ממעי אמן הן קדושין לא חיילא קדושת הפה עלייהו ואי בקדושת האם ומטוניה דאם וא"ת מנלן דטעמא דרשב"ג משום דקסבר בהוייתן הן קדושין דלמא טעמא דרשב"ג משום דאין דעת המקדיש כי אם לזכר ודאי ולנקבה ודאית כדאיתא ריש פרק מי שמת (ב"ב דף קמ:) וי"ל דמוכח שפיר דקסבר בהוייתן הן קדושין דאי טעמא משום דאין דעת המקדיש כ"א לודאי מ"מ תקדוש בקדושת האם יז] וקאמר דאין קדושה חלה עלייהו כלל וא"ת לרב חסדא דאמר בבכורות פ' על אלו מומין (דף מא:) יח] דטומטום ואנדרוגינוס לא במקדש ולא במדינה רבי ישמעאל אומר אין לך מום גדול מזה וחכ"א אינו בכור יט] ונגזז ונעבד וקאמר בגמרא עלה אמר רב חסדא מחלוקת באנדרוגינוס אבל בטומטום ד"ה ספיקא וקדושה מספיקא וישחט ולאחר שחיטה תבדק אם זכר הוא או נקבה ואמאי קאמר רשב"ג דאין קדושה חלה עליהם וי"ל דלרב חסדא הכי נמי קדושה חלה על טומטום והא דקאמר אין קדושה היינו קדושת הפה דאין דעתו כ"א לזכר ודאי או לנקבה ודאית כדאיתא פרק מי שמת (ב"ב דף קמ:) והא דקאמר הש"ס דאי ממעי אמן הן קדושין הא תפסתינהו קדושת אימיה לא אתיא כרב חסדא וא"ת הכא אמר דלמ"ד בהוייתן הן קדושין אין קדושה כ] חלה על טומטום ואנדרוגינוס והרי הן כבעלי מומין דאין קדושת הגוף חלה עלייהו ובריש יוצא דופן (נדה דף מ:) מצריך קרא עלייהו דאם עלו ירדו אלמא קדישי אפילו למ"ד בהוייתן הן קדושים ולמה לי קרא מאחר דדיינינן להו כבעלי מומין דאין קדושת הגוף חלה עלייהו וה"נ קשה מפ' בתרא דזבחים (דף קיב.) הרובע והנרבע והמוקצה והנעבד והאתנן והמחיר והכלאים והטריפה והיוצא דופן שהקריבן בחוץ פטור שנאמר לפני משכן ה' כל שאינו ראוי לבא לפני משכן ה' אין חייבין עליו ופריך בגמ' (שם דף קיד.) עולה תיפוק ליה מואל פתח אהל מועד עד דמסיק בוולדות קדשים וקסבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושין אלמא משמע דשפיר קא כא] [ראוין] לבא לפני פתח אוה"מ ואי לאו דממעטינן להו מלפני משכן ה' לא ממעט להו מפתח אהל מועד וע"ק לפי מה דפר"י בפ' מרובה (ב"ק דף עז:) גבי הא דאמר או. עז להוציא את הנדמה וקשה לר"י לשם ל"ל קרא למעוטי נדמה תיפוק ליה דבעלת מום הוא מדאשתני הוה ליה מומא כדאיתא ריש בכורות (דף ו:) ותירץ ר"י דאיצטריך קרא למעוטי נדמה דוולדות קדשים דמהו דתימא דליקדשו אגב אימיה קמ"ל או עז דלא וקשה מ"מ כיון דממעטינן מאו עז למעוטי נדמה דוולדות קדשים דחשבינן ליה כבעלת מום וכ"ש כלאים דגריעי טפי כדאיתא פרק מרובה (ב"ק דף עח.) דדייק השתא כלאים איתרבו נדמה מיבעי אלמא גריעי כלאים מנדמה וכיון דממעטינן אפילו נדמה דוולדות קדשים מאו עז כדפר"י כ"ש כלאים דגריעי וא"כ קרא דזבחים דלפני משכן ה' דמצריך התם למעוטי כלאים למה לי הא לאו ראוין הן לפתח אהל מועד וי"ל דלעולם פשיטא לן דהני דתניא בפרק בתרא דזבחים (דף קיד.) לא קדישי כלל ואפ"ה איצטריך לפני משכן ה' למעוטינהו דאין חייבין עליהן בחוץ *דלאו מפתח אהל מועד נפקא דלא מצי למעוטינהו שהרי הן ראוין לבא לפני פתח אהל מועד עם אמן בעודן בבטן אמן והיא בהמת קדשים אע"ג דהוולדות לא קדישי כלל וה"נ נימא ההיא דיוצא דופן דאיצטריך קרא למעוטינהו דאם עלו ירדו אע"ג דאין עליהן שום קדושה אלא שהן ראוין לבא בעזרה עם אמן כשהאם קדושה אע"ג דהן עצמן לא קדישי כלל:

אמר רב יהודה מותר להטיל מום בבכור · כדאמר בבכורות (דף לה.) גדיא באוניה אימרא בשיפותיה וא"ת נימא דרב יהודה דהכא פליג אדרב הונא פרק בהמה המקשה (חולין דף סח:) יצא שליש ומכרו לעובד כוכבים וחזר ויצא שליש אחר הרי זה קדוש בבכורה דכי נפק רובא לבסוף איגלאי מילתא למפרע דמעיקרא הוה קדיש ה"נ נימא גבי מטיל מום א) יש לחלק בין מטיל מום למכירה דבמכירה יש לחוש יותר שמא ימכור אחר יציאת רובו כב]:

הא עדיפא יתירא מדאתי ביה לידי גיזה ועבודה · פי' אין בו מום צריך להשהות ואיכא למיחש דלמא אתי לידי תקלה דגיזה ועבודה אבל השתא דיש בו מום שחיט ליה כהן ולא אתי לידי גיזה ועבודה דלמה ישהנו ואר"ת דהשתא נהגו העולם למכור קצת מן האם כג] כדי להפקיע הוולד מן הבכורה וטוב הוא לעשות כן ובלבד שיקנה לו קנין חשוב כמו הגבהה דבהמה דקה או משיכה וקנין כסף עמו ואע"ג דאיכא פ"ק דבכורות (דף ג:) גבי רב מרי בר רחל מקני לעובד כוכבים כו' וכלאי חיותא דרב מרי בר רחל וקאמר עלה דהא דכלאי משום דמפקע להו מכהן והוי איסורא לעשות כן ב) אי אימא משום דרב מרי ידע לאקנויי קנין גמור וכ"ע לא ידעי וסברי דמילתא בעלמא עבד ואתי לידי תקלה ואנן קי"ל כלישנא בתרא דבעיא קנין גמור ואפילו ללשון ראשון נמי ניחא לן טפי למוכרו לעובד כוכבים מלהטיל בו מום קודם יציאת רובו דלא אתי למיטעי להטיל בו מום לאחר יציאת הרוב משום הכי טוב לעשות כן ג) ולמכור קצת מן האם לעובד כוכבים קודם לידה והכי עדיף טפי דלא אתי לידי תקלה דגיזה ועבודה:

אמר

מערימין · ט] להפקיעו מכהן ולהפרישו לחובתו: **ילדה זכר יקרב עולה** · דבכור לא קדיש אלא י] ברחם וכיון דמעיקרא אתפסיה בקדושה אחריתי תו לא חיילא קדושת בכורה: **ואם אמר אם ילדה נקבה** · תהא זבחי שלמים ילדה נקבה תיקרב שלמים: **ילדה שני זכרים** · על שניהן חלה קדושת עולה דהא קאמר אם זכר יהא עולה ומיהו לא נדר אלא חד הלכך[א] הוא יקריב האחד לנדרו והב' ימכר לצרכי עולה יא] ודמיו חולין: **גמ' עולה אין** · הואיל וכליל היא שרי לשניי קדושת בכורה לקדושתה אבל שלמים דקדושה קלה היא אסור לשניי לכתחלה קדושת בכורה לקדושתייהו וכ"ש שאסור להטיל בו מום דמפיק ליה מקדושתיה לגמריי יב]: **דלמא נפיק רוב ראשו** · וקדיש ליה רחם והדר שדי ביה מומא והוי מטיל מום בקדשים קמ"ל דלא גזרי' דהא יזהר להטיל בו המום משעה שיצא מעט קודם שיצא רוב ראשו כדאמרינן בבכורות (דף לה.) גדייא באוניה שהגדי יוצא דרך רגליו ונראות האזנים תחלה ואימרא בשפתיה שפי הטלה יוצא תחלה: **הא עדיפא** · למשרי להטיל בו מום הואיל ועדיין לא קדיש כדי שלא יצטרך הכהן לשהותו יג] אלא ימהר לשוחטו דאי לא שדי' בי' בעי לשהויי עד שיפול בו מום ואדהכי והכי אתי לידי גיזה ועבודה: **חסירא עדיפא** · כלומר שמחסר ממנו אבר קודם יציאת רובו ויעשנו בעל מום: **נקבה מי קדשה בבכורה** · דבעי לאיערומי עלה דקאמר כיצד מערימין וקחשיב להך: **לבהמה דהקדש** · דאם חטאת היא ונתעברה ורוצה להערים שלא ילך למיתה דולד חטאת למיתה אזיל ישנה לקדושה אחרת וקמ"ל דוולדות קדשים בהוייתן הן קדושים ולא במעי אמן וכיון דעדיין לא קדיש בקדושת אמו מצי לארכובי עליה קדושה אחריתי דלכי מתייליד לא הוי ולד חטאת: לשון ירושלמי נקבה מי וכו' (א) במבכרת דקדשים בבהמת הקדש כדפרישית והאי מבכרת לאו דוקא אלא איידי דתנא רישא במבכרת דחולין נקט נמי הכא לשון מבכרת: **אי בהמת הקדש היא** · אמאי השני ימכר לחייבי עולה האי קמא דנפיק ליהוי עולה ואידך לכי מתייליד ליהוי בקדושתה (ב) דאימיה: **הך סיפא דילדה שני זכרים אתאן לבהמת חולין** · והוי רישא וסיפא בחולין ומציעתא יד] בהקדש:

אין

[לעיל:]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה לשון ירושלמי וכו' כמבכרת נ"ב כך פי' גי' ירושלמי בכתובין: (ב) ד"ה אי בהמת וכו' דלאימיה ומשני כך סיפא כצ"ל ונ"ח:

ב"ב קמ:

[צ"ל חסירא]

צ"ל [illegible]

נושא
הטלת מום
בבכור קודם
לידתו במטרה
להפקיע
קדושתו

שיטה מקובצת
א] מעוברת' עיין תוספות בכורות (דף טו ע"ב):
ב] זכרים · עיין תוס' לעיל (דף י ע"ב):
ג] תנן כיצד מערימין על הבכור מבכרת שהיתה מעוברת ליל"ד אומר מה שבמעיה של זו אם זכר עולה תיבת אדם נמחק:
ד] לא' נ"א וכ"ש מטיל מום בקדשים דקא משוי ליה חולין והא אמרת:
ה] יתיר מדאתי כו' ועבודה דלא ניתי בה לידי תקלה דגיזה ועבודה ל"א הא קמ"ל חסירא עדיפא דלא ניתי ביה לידי תקלה דגיזה ועבודה: (הא [קמ"ל] חסירא עדיפא) פ"ה טוב לנו להסרו אחד מאבריו ולעשותו בע"מ שיכול הכהן לשחטו מיד ולא יצטרך להשהותו ויפה פירש דודאי אין התקנה אלא שיכול לשחטו וכ"ש שלא שחטו ודאי אסור בגיזה ועבודה ואע"ג שקדם מום קבוע להקדישן כדאמר בבכורות כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדישן מותר בגיזה ועבודה ע"י פדיון חוץ מן הבכור והמעשר · תוס':
ו] דהקדש ל"א אימא דהך נקבה מבכרת דחולין אי הכי חולין בעלמא היא הכא במאי עסקינן במבכרת דקדשים:
ז] עולה להוי עולה תיבת ליהדר נמחק:
ח] עי' בהשמטות בסוף המסכת:
ט] מערימין על הבכור להפקיעו מכהן ולהקריבו לחובתו:
י] אלא מרחם וכיון דמעיקרא כו' חיילא עליה קדושת בכורה למ"ד בפ"ק קדושה חלה על העובר:
יא] עולה דכל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח הס"ד ומה"ד אחת מהן תקרב שלמים דאינו קדיש אלא חדא הס"ד ומה"ד אין קדושה חלה עליהן כיון דאין ראוין למזבח הס"ד:
יב] לגמרי בזמן שבית המקדש קיים דממנו מקריב חלבו ודמו הס"ד ומה"ד כי קאמינא אנא דמותר להטיל בו מום ואין בו משום לא יהיה בזמן הזה הס"ד:
יג] לשחטו עד שהומם אלא:
יד] ומציעתא בדהקדש הס"ד:
טו] משעה שנולד דעדיין לא:
טז] מוקמינן גליון מרישא דאם נקבה שמעינן דבהוייתן הן קדושים כדפי' בקונט' והא קמ"ל דכולה מתני' רשב"ג היא · לשון ר"י:
יז] האם ואמאי קאמר דאין: יח] מומין על מתניתין דטומטום: יט] בכור אלא נגוז ונעבד: כ] אין קדושת הגוף חלה אות ה' נמחק: כא] הן ראוין לבא: כב] עיין בהשמטות בסוף המסכת: כג] האם לעובד כוכבים כדי:

רבינו גרשום
באפליו דמתניתין בזיון לפוכבד בשוק"ש משום דכיון דשריה ליה לנהוג בהן כמו שירצה לשוקלן ולמוכרן בשוק מוסף ופורק אותו ביוקר הוא נמי: כיון דשריה ליה דמרגיל מוסף ופורקו ביוקר: אמר רב מרי לית ליה לר' אלעזר הא מ"ש דמה שמבכיה בעור פנים בשר הלכך לית ליה: במערבא אמרי משו"ה אסור דנרא' כעובד עבודה בקדשים. ור' יוסי בר אבין אמר מש"ה אסר דאי שרית להתיר פעמים שאין מצוין שאין נפחין שקונין העורות לצורך מפרחין ומשהין אותן ומגדלין מהן עדרים וגזירה שמא יבואו בהן לידי תקלה שיעבדו בהן הלכך נגזר דאין מרגילין בפסולי המוקדשין דלא אתו למישהינהו:

הדרן עלך
ולד חטאת

כיצד מערימין על הבכור כו' · דלא קדיש בכור עד דמפקי ליה יציאת רחם אבל עד שהוא במעי אמו יכול לשנותו לדבר אחר: והשני ימכר לחייבי עולות ודמיו חולין משום הכי ימכר לחייבי עולות א) דילדה זכר סתם אם תהא עולה ועוד אין ידוע על איזה אמר הלכך שני ימכר לחייבי עולות [ומשום הכי] דמיו חולין דמ"מ לא הקדיש אלא אחד: [ילדה ב' נקבות · דינו כב' זכרים: מותר להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם · כגון אם יצא אזנו קודם או שפתו והטיל בה מום קודם שיצא רוב ראשו יקרב עולה: עולה אין · כלומר לשם עולה דחמירה קדושתה מבכור יכול לשנותו אבל שלמים דגריע קדושה מבכור דנאכל לישראל לא יקרב וכ"ש להטיל מום דקא משוי ליה חולין דאסור: קסבר רב יהודה' מתני' דדייקינן מינה דלשם עולה אין לשם שלמים לא: בזמן בהמ"ק קיים · וכי קאמינא דמותר להטיל מום בזמן הזה אמינא: ואימא הכי נמי · דמש"ה ליגזור דלא: אפ"ה הא עדיפא · להטיל בו מום דאי לא שדי ביה מום דלמא אתי לידי גיזה: ל"א הא קמ"ל רב יהודה' דחסירא עדיפא דלא ליתי כו': אם נקבה זבחי שלמים אמאי איצטריך למימר נקבה ליהוי חולין נקבה מי מקדש בבכורה] אלא סיפא דקתני ילדה נקבה תמימת תיקרב שלמים בבהמת הקדש קתני דאם הקדיש בהמה מעוברת ואמר ילדה נקבה תהא שלמים הויא שלמים קסבר עובר לאו ירך אמו הוא (ל"א כלישנא קמא) [אמרי הא בהמה מבכרת מאי היא אי דהקדש היא אמאי והשני ימכר האיך דהקדיש עולה כו']: סיפא אתאן [כאן יש כשתי שורות חלק] לבהמת חולין · וכגון דלא ידיעה אהי זכר מינהו אמר עולה הלכך שני ימכר לצרכי עולות ודמיו חולין כדאמרן לעיל: ל"א זכר בתרא חולין בעלמא הוא אלא משום דלא ידעינן הי נפקא ברישא הלכך השני ימכר לצרכי עולה ודמיו חולין דמכל מקום לא היה דעתו לעולה אלא על האחד:

קסבר

א) עיין רש"ק שכתב שדבריהם מגומגמים ועי' תוס' חולין שם ובתוס' בכורות לה ע"א ועי' ש"ק שגורס גירסא אחרת בתוס' ב) [נ"ל אי בעית אימא] ג) גי' רש"ק או

ולדי

א) נראה דנ"ל דהא אם זכר עולה סתם אמר ואין ידוע כו' ·